

A munka halála és gyilkosai

E korszak fontos részeinek mozaikszerű kirakása

---

*„Az ember, aki legbelül zenétlen
S nem hat rá édes hangok egyezése,
Az kész az árulásra, taktikára,
S szelleme tompa, mint az éjszaka
S érzelme komor, mint az Erebus:
Meg ne bizz benne. Hallgass a zenére.”
(Shakespeare)*

(*A játékból munka*) Amióta az emberiség létezik, dolgozik. Igaz, hogy Johan Huizinga a játékot tette meg az ember kezdeti, alapvető tevékenységének. Ami érthető is volt az emberiség történelmi hajnalán. Mivel az előembernek a saját ösztöneit le kellett építenie – azaz visszafognia aktivitását –, ha élni akart a számára új „evolúciós fülkében” – a fa helyett a földön –, ahol veszedelmes ellensége szinte a mindenség volt. Így maga a természet, az indázó vad mérges növény és vadállat, valamint az erősebb öt gyilkoló, fölfaló és a gyengébb, tehát ravasz embertársai között az ő tudása parányinak bizonyult. Ezért úgy jutott elemi szükségletei kielégítéséhez, hogy számára is öntudatlanul próba-szerencse útján rögzítette az eredményhez vezető utat. A próba-szerencse viszont – reverzibilis, megfordítható és újrakezdhető – játék rengeteg hibával és szintén számos eredménnyel. Ez a játékos tevékenység hosszú évmilliókat vett igénybe. Mígnem az előember lassan – majd egyre gyorsabban – először megjegyezte, majd megtanulta, milyen módon érhet célba. Jelesül, a szerencsésnek bizonyult viselkedés mutatis mutandis számtalan ismétléssel, azaz már a termelő munkával és félelmetes ellenségei harcias legyőzésével. A harc és a munka – valaha, ma is és a jövőben – testvérek. Férfias feladatok.

De ezt csak akkor tehette, ha a csekély, de természetes genetikai programot (ami 1 vagy 2%), pótolta a mesterséges és jóval nagyobb és terjedelmesebb mesterséges programmal, azaz a kultúrával (ami 98 vagy 99%). Az őstermészet legyőzése határtalan volt, minden evolúciós fülke el lett foglalva az ember által széles e világban. Sőt már károssá is vált: a földek vagy kiszáradtak, vagy a szökőárok öntötték el. A beton aránya a zöld tájhoz képest egyre csak növekedett, és lassan már mindent és mindenkit bebetonoz ház-raktárába és az utakba (Tillai Ernő 1969). Az általános fölmelegedés elolvasztja a gleccsereket, és víz alá kerülhet Hollandia, Nagy-Britannia nagy része, New York és Szentpétervár, azaz minden alacsony tengerpart, tengerparti település. Ugyanez történhet a folyóknál, sőt a talajvíz is emelkedik és előnti az utakat, úthálózatokat. Beborítja a völgyeket. Élhetetlené teszi a földgolyót, kipusztulhat az emberiség. Milyen győzelem lehet az, melybe a győztes belepusztul? Van-e mód az Isten általi újbóli teremtésére?

Ami pedig Huizingát illeti, valójában ő maga is kemény szellemi munkás volt, nagyfokú eredetiséggel. Hadd idézzünk Halász Gábortól, aki Huizingát így is ismerteti: „A helyi és feltétlen hiteles adatok tömkelegéből a mai, az európai lélek bontakozott ki. [...] Keményen és rendíthetetlenül néztek farkasszemet világnézetek és felekezetek, többé nem játékra, hanem ölésre készen. A középkor ragyogó őse után tél borította el a földet, vasba öltözött a világ, létalapja lett a harc.” (Halász 1979) A fenti idézet komoly és felelős ember arculatát tükrözi, aki hiteles adatokkal, tudós filozófus gyanánt jósként jellemzi

voltaképpen a mi XXI. századi állapotunkat. Nézzünk körül a mai euroatlanti kultúrában és a nyugat volt gyarmatain: pártviszályok, olajproblémák, közel-keleti háborúk. Nota bene, sokkal véresebben, mint – a gyilkolást nem futószalagon haláltáborokban, hanem tisztes nagycsaládos kézműves szakmaként gyakorló, az áldozatot talán meg is sirató hóhér és kínzó – a középkorban.

(Az „*alanyi jogon járó alapjövedelem*” mítosza) Ugyanakkor mégis születnek és gombamód szaporodnak az olyan elméletek, amelyek képesek arra a rémálomra, miszerint lehetséges és értelmes feladat fizetést adni azoknak is, akik nem akarnak vagy képtelenek dolgozni. Nem hoznak létre semmiféle értéket, de nyelik – mint a libák – az aranyrögöket. Ezt nevezik így: „alanyi jogon járó (feltétel nélküli) alapjövedelem mindenkinek”, az illető akár dolgozik és pénzt keres, akár nem (Szabó 2015). Ezek az úgynevezett „humanista” közgazdászok nem gondolkodnak el azon a közismert tényen, hogy létezett az ókorban egy hanyatló római birodalom, ahol az akkori proletariátus – római értelemben csűrhe, csöcselék – nem munkálkodott és nem is gondolkodott. Mert ugyanis kenyeret és cirkuszt követelt és kapott a római államot pénzzel és ideológiával, valamint légiós katonasággal támogató patríciusoktól, és ez nekik elég is volt. Ismétlem, csak közvetlenül a Birodalom pusztulása előtt. Sőt, jogunk van állítani Arnold Joseph Toynbee nyomán, hogy az ochlokrácia színre lépése – és általuk az értékek vandál elpusztítása – minden hanyatló társadalom zuhanásának a biztos jele (Toynbee 1928). Ha már a jeles angol történész és filozófus került szóba, felvetődik a kérdés, vajon nem töltheti-e be a mai, XII. századi, burgerking étkeztetés a római kenyeret és a sportaréna a cirkuszt? Mind a ketten jól lakatnak és a közönség élvezi az életet, de még jobban a halált. Mert ha így van, akkor mi is egy, az ókori Rómához hasonló hanyatlás végnapjait éljük. Egyre kevesebben dolgoznak, és mind többen járnak ki a frissen épített sportarénaikba szurkolni. Miközben – mint látni fogjuk – van feladat, amit csak az ember képes megoldani.

(*A munka*) De komolyra véve a szót, a munkának és a bérnek nyomatékos szerepe van az emberiség történelmében és a jelenkorban is. Reményeink szerint a jövő az azt anyagilag és szellemileg tervező, előkészítő és megvalósító értelmiségé és munkásé, paraszté lesz. De, mi is a munka? *Az élet több ritmusú (napszakok szerint, $3 \times 8 = 24$ óra: munka – vagy a szorgalmasabbaké és az okosabbaké a főnöki pozíció, vagy a tehetségek esetében a tanulás és/vagy az alkotás; pihenés – vagy az erősebbeknél és a tehetségesebbeknél a sport; és szórakozás – azaz, például az eredményes és egyedi vagy inkább társas, dallamos tánc, a keringő és a tangó stb.).* A ritmus maga az egészség, például, ahogy a szív dobog. De a munkások egy korai idő után feltorlódtak „a város peremén” (József Attila, 1955-ös kiadás) a gyár körül. És ahogy fejlődött az ipar, megnöttek a vállalatok, úgy gyúlt apró házaikban a betelepített bérmunkás hadsereg. Ott úgy terjedt és növekedett a szegénység, nyomor, betegség és a borzalom, mintha a múlt nem is lett volna pozitív ellenpéldának. A munkás paraszti gyökereit a város elvágta, és ezzel a munkásembert gyengévé, szárazzá és öreggá tette a nagytőke.

(*A gépek átmeneti győzelme*) Az újkorban a fejlődés motorja – nem az anyai szépség és a szerelem a hölgyeknél, a férfiaknál pedig az apaság, az erő és a hősiesség, hanem – a közgazdaság, amely elvileg, illetve a szándékai szerint kis befektetéssel maximális hozamot produkál. Ez a gazdaság vezérelte tudományos, mérnöki motor hozta létre a gépeket, amelyek nem lázadoznak, csak egyfolytában robotolnak. Közben nem kenyeret, húst, vizet és eszméket követelnek, hanem olajat és elektromosságot igényelnek. Ebben az

ember–gép versenyben egyelőre győzött a gép. Az ember pedig számtalan esetben munkanélkülivé és hajléktalanná, tehát kiutálttá, fölöslegessé lett. De mivel a munka – csakúgy, mint az egészség – minden ember alapszüksége – akár tudja ezt, akár nem –, a kielégítetlen szükségletek lázadásokhoz és forradalmakhoz vezettek, először Nagy-Britanniában, majd Franciaországban, végül pedig Oroszországban és Németországban (Germániában), utoljára Spanyolországban, amelyekben ez a volt dolgozó „kihányta magából” a munkában ki nem elégített indulatait. Gyilkolták az uralkodókat, a nemeseket és végezetül leromboltak minden rendet. Minden forradalom anarchiával végződött, majd megjelent a diktátor is, aki rendet hozott, számos rendelettel és pompásan öltözött, ütni-verní vágyó, engedelmes hadsereggel.

Azonban ez a – gép általi – győzelem mindent elsöprő gazdasági válságot teremt. Ugyanis a gép termelni tud, de ételt és italt fogyasztani nem. Ennek következtében túltermelési válságok törnek ki. Ez könnyen bizonyítható. Ennek ellenére a műszaki emberek – akiknek a beszűkült szakmáik szemlélete miatt talán megbocsátható – rendre terveznek olyan gépeket, amelyek az emberi lét szempontjából elfogadhatatlanok! „Amit szabad Jupiternek, azt nem szabad az ökörnek!” *De nekünk a társadalmi és kultúrebereknek tudni illik, hogy számos ellátatlan munka van, ahol az ember sokkal jobban alkalmazható, mint egy – bármennyire is kiváló – gép.* Az egyetemes gépesítés az – amely behatolt az emberi testbe is, robottá tévén azt –, aminek a következtében számtalan és fölöttébb szükséges problémák megoldatlanok maradtak. Például, a sablonos, rövidtávú termékek hamar elromlottak, kidobták őket. Az utakat, erdőket és a parkokat elborította a szemét és a szenny. A magasból úgy néz ki a Föld, mintha egy ágyúból, puskaport okádva és fülsiketítő, hatalmas dörrenéssel kilőtt acél ágyúgolyó volna, amely célt tévesztett és eltévedt a világűrben. Hogyan tereljük vissza a földgolyót a konstruktív alkotó történelem pályájára?

(A szemétre vetett emberi munka igénye) Sorolom: (1) hiány van kórházi orvosokból, ápolónőkből és takarítókból. Szükség van az emberi gondoskodásra, gyógyításra és a szeretetre. Meg kell mindenkinek adni. (2) Alig van cipész, szabó, lakatos, szűcs, asztalos, varrónő és kertész stb., aki nem sablonos, hanem egyedi termékeket – nem gyárt, hanem – alkot. Így át kell alakítani a köznevelést, sokkal több ügyes kézművesre van szükség. Ezt a problémát meg kell oldani. (3) A budapesti és kisvárosi belvárosokban számos életveszélyes ház fenyegeti a lakókat és a járóelőket. Ezek rettegnek a házaik és a lakásaik állapotaitól. Fel kellene újítani őket. (4) A téli időben csúszósak az utak, terek. Kellenének a hólapátolók és a házmesterek, akik akár éjszaka és hajnalban is serényen dolgoznak. (5) A házmesterek, akik 25 évvel ezelőtt még takarították az épületek lépcsőit! Továbbá, érdeklődtek a lakások berendezéseinek állapotáról, és söpörték, törték a havat és jeget a járdákon. Végül beengedték az éjjel 11 óra után hazaérkezőket. Tehát házgondnokok kellene. (6) A katonaság, amely a háborúban megvédi az országot, a békében viszont segítheti a mentőket, tűzoltókat, vízlevezető árkokat ásnak, és – ha szükséges – a honvédség segítkezik az új házak építőinek is. Elvégzik a nem kvalifikált segéd munkások szerepét, amitől fizikailag is megerősödnek. Tehát vissza kellene állítani a népesebb, közszolgálati magyar honvédséget. (7) A telefonközpontok, mint a gépek működnek és abba sem hagyják. Tehát ember kell oda, aki megállítja a gépet és megérti, segíti a hívókat és a szenvedőket. (8) Takarítók (utcaseprők), akik tiszta városokat biztosítanak a lakók számára, de aprólékosan és nem felületesen, mint a gépek. Ideje lenne a szorgalmas utcaseprőt megbecsülni és alkalmazni. Ugyanolyan nemes munka, mint a többi. (9) A kertészek, akik termesztik, locsolják és vigyázzák a városokban, az utcák mentén az oxigént kibocsátó fákat és virágokat. Kellene több utcaseprő és több városi műkertész, ahhoz, hogy a település tiszta,

csöndes és illatos legyen. (10) Hiány van az igazi költőkben és jelentős előadókban. Törölni kell az érthetetlen – sokat ígérő, ám valójában semmitmondó – absztrakt festményeket és a zörejenét. Helyettük támogatni kell a zseniális művészeket és tudósokat. És, a fentiek után még sorolhatók talán még 80 vagy 100 munkalehetőséget és – ha úgy tetszik – tovább.

(*Az új nemzeti gondolat*) Még az is megkockáztatható, hogy ha lenne egy jól működő időgépünk: vissza kellene térnünk a XIX. századba, Európa ezüstkorába. Az első világháború előtti korszakra. Amikor az Európát alkotó birodalmak a nemzeteket nem elnyomni, hanem fejleszteni szerették volna. És ez sikerült is. Magyarország felvirágozott az Osztrák–Magyar Monarchiában, Deák Ferenc kiegyezési művében. Igaz, akkor még nem jósolták be a két szörnyű világháborút, amikor a birodalmak egymásnak, és a nemzetek a birodalmaknak, majd szintén egymásnak estek a XX. században. A hatás rendkívüli volt. Egyes országok győztek és jó pénzt kerestek a győzedelemeiken, másokat – a veszteseket – megsarcolták és földarabolták – mint minket Trianonban. Ám a következmények már megtanították őket, olyannyira, hogy ma az Európai Unió keretein belül szolidárisak legyének egymáshoz. Adott esetekben akár a halogató és bizonytalan brüsszeli bürokráciával szemben. Ma az egyes nemzetek – köztük Magyarország is – okosan csak szükségből alkalmaznak világcégeket és nagyvállalatokat, hogy eltanulják tőlük a racionális szervezést és a gazdasági hatékonyságot. Tisztában vannak azzal, miszerint ez egy átmeneti időszak, ami után átveszik a technikai és szervezési tudást. És alkalmazni fogják őket népeik érdekében. Csak ne szálljon bele ebbe a munkába és ebbe a harcba a parlamentekben működő „ötödik hadoszlop”, mert akkor – ha véletlenül győz – visszamehetünk az elmúlt és szennyes XX. századba. Újrakezdeni roppant nehéz lesz. Most gondolkozzunk el azon, milyen is lehet egy „alanyi jogon járó jövedelem” birtokosa? Valóban megfelel ez azoknak a magyarázatoknak, akik ezt a – eredetileg keynes-i – teóriát és gyakorlatot vallják?

(*A hanyatlás jelei*) Az emberek, akik az „alanyi jogon járó jövedelemből” élnek, azok ritkán és csak időlegesen dolgoznak, de csak akkor, ha a munka számukra kedves és kellemes időöltés. *Nekik a munka – nem termelés, hanem – fogyasztás.* A henyélésben fölöslegessé vált emberi energiáik elfogyasztása. Temetik a termelő munkát, mintha az már halott és mi több: döglött volna. Helyette a tágas sportarénában gyülekeznek tömegesen nézőknek, akik a vad szurkolásban vezetik le a bennük fölgyűlt hatalmas belső feszültségeiket, stresszeiket és gyáva életfélelmeiket. Óh, szegény Róma! Te hatalmas kultúra és civilizáció, miért mutattál ennyi példát, amelyek újrászülettek a romló XXI. században élő törpe emberekben és jelentéktelen államokban? Verted volna szét a gyönyörű Forum Romanumot, a pompás aquaeductusaidat, a hatalmas Circus Maximumot, hogy még álmukban se tudjanak utánozni Téged! Téged, amelynek volt még ereje arra, hogy a pusztulása előtt még egyszer megmutassa nekünk: mi is az – általunk feledett és szinte betiltott – magas kultúra.

(*Az emberi munka prózában megfogalmazott himnusza*) Ezzel szemben a munka örök. Akkor született, amikor maga az ember. A munka épít és fejleszt. Fejleszti a társadalmat, az emberiséget és azokat is, akik végzik őket: az emberi személyiséget, fegyelmet, intelligenciát, reálérzékenységet és általában erőt ad az élethez. Például már az ókorban is építettek vízvezetékeket, piramisokat, városokat, de sajnós cirkuszokat is, amivel segítették a korabeli „proletárok” szórakoztatását. Szerencse vagy törvényszerű volt-e, hogy a kereszténység betiltotta a gladiátorok kölcsönös gyilkolását? Azonban a Sátán visszaütt: kikényszerítette, hogy ha már ember nem lehetett cirkuszi áldozat, legyen az a gladiátort fenyegető – és számos esetben a gladiátort és a keresztényeket fölfaló – vadállat, egyebek között a tigris (Passuth 1965)

és az oroszán. Európát a munka tette nagyvá! Nem a rabszolga kikényszerített, kiszarolt tevékenykedése, hanem az a munka, amellyel – bár ő is az elnyomás körülményei között dolgozott – tudott azonosulni, termelni és tanulni is (Kassák 1983). *Ilyen körülmények között, felmerül a kérdés: nem tévedés-e az, hogy az általános munkanélküli jövedelem egy kiszámított, gonosz kísérlet a társadalom lumpenproletarizálására? Ezt ki kellene kutatni és/ vagy kimutatni, hogy elfogadható választ kapjunk (Koncz 2016).*

(Egy kultúra-gazdaságtani koncepció röviden) Ami pedig az alkotó munkát illeti, a legnagyobb – milliókban számolható – valódi alkotások elkelnak, főként a másodlagos piacokon. Ha egy ilyen kulturális-művészeti eredmény többszörösen is adásba vagy számos kiállításra megy, az fokozza az árát, immár milliárdokban számolva. Ez viszont az egyszerű munkásnak, parasztnak és sajnos még a tanárnak is – aki a két világháború között még akadémikus is lehetett – elérhetetlen luxus. A folyamatot tehát meg kell fordítani és az alkotóval kezdeni. Az igazi festő, zenész, szobrász és az elmélyült tudós stb. anyagi szempontból többnyire egyszerű és igénytelen személy. Nekik csak annyi pénz kell, amely elegendő ahhoz, hogy lakjon, egyen, öltözködjön, lakásban vagy akár szegény lakóként egy gazdag mecénás pompás palotájában éljen, vagy éljen szerény külvárosi bérlőként, és az eredményt segítő eszközök rendelkezésére álljanak. Röviden minden, ami szükséges és elégséges – az ő sajátos – munkaereje ismételt helyreállításához. Egy mondatban: szerény fizetést kapjanak. Pénzügyileg szólva ez volna a befektetés, az input. Viszont a mű – az output – a pénzbeli értékéhez viszonyítva a művészeti és a tudományos piacon a művész és tudós fizetésének ezerszereséért kelne el, vagy milliószorosa is megduplázódna. De nem az ő fizetése, hanem a vásárló számára. *Azaz kiderülhetne, hogy a mai közgazdaságtan kedvenc paradigmája ebben az esetben – a haszonmaximalizálás nem mint bűnözés, hanem mint kiváló gazdasági eredmény – bejeljesülne.*

Ezen a ponton egy méltó jelenségre hívjuk fel a tisztelt olvasó figyelmét. Jelesül arra, hogy egyes – sajnos ritka – alkalmakkor fehéren-feketén kiderül, mennyire éhes még a XXI. század közönsége is a magas művészetre. Annak ellenére, hogy az elmúlt negyedszázad alatt a televízió minden nap öntötte a kulturális szennyet. Mintha egy kontraszelektív cenzúra működne, amely, vagy aki kiválogatná a legrosszabb „műveket” a kínálatból és azt adná nap, mint nap. Itt mindössze csak hármat említünk meg a magas művészetből hely és terjedelemben hiányában. Először a három tenort, aki hatalmas méretű téren és beláthatatlan nagyságú közönség előtt – technikai felszerelések beiktatásával – rendkívül sikeresen énekelt. Másodiknak – de természetesen nem az utolsónak – André Rieu-t említeném, aki szinte mobilizálta, tánra és énekre inspirálta főleg a latin Itáliai és Dél-Amerikai publikumát. A harmadik vállalkozást Reményi Károly karmester vitte és viszi végbe, amikor a pestszentlőrinci Szent Margit Plébániatemplom kórusával és az esztergomi Balassa Bálint Vegyeskarral hatalmas sikerrel adta elő Bach és Rossini, valamint Haydn műveit a tágas és jó akusztikájú lőrinci templomban (Házman 2016). Nota bene, dr. Házman István egyike ama nem túl sok értelmiséginek, aki egyszerre nemcsak fül-orr-gege szak- és főorvos, hanem orgonakészítő, karénekes és fiatal korában szólókat is énekelt, mégpedig nagyon magas szinten és becsületesen, nagy sikerrel. Lehetne tanulni tőle. Nos, a koncertek bevételei feltehetően egyenes arányban lehettek a művek minőségével és a közönség létszámával. Így aztán lassan kiderül, hogy az a számos magyarázat, amely éltette és élteti az akciófilmeket, horrort és a krimi, félrevezető volt. Ha ez az alacsony nivójú tömegszórakoztatás nem történik meg, már régen ismét a magas kultúrában élünk. *Ezekkel az előbbi példákkal „csak” annyi problémám van, mi-*

szerint nem új műveket mutattak be, hanem a régebbi klasszikusokról törölték le a port. Ami most igazi teljesítmény. Mintha megrogyant és kihalt volna az európai kultúra. Az új klasszikusokat vagy elrejtik, vagy elfelejtik meghirdetni és kiadni. Ugyanis minden új kvázi-művészeti újdonság nem klasszikus mű, hanem az unalmas – nem értékeket teremtő – könnyű műfajokhoz sorolható. Ám megállapíthatjuk a fentiek nyomán, hogy a magas kultúra – mégiscsak felébredt és – általános támadást intézett az ócska és nagy-képű, idegeket tépázó limonádé ellen.

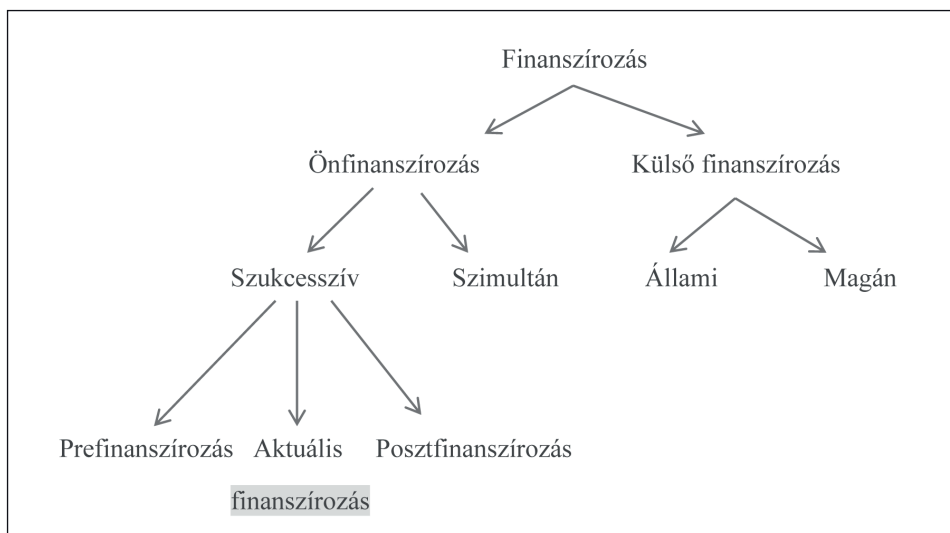
(A nagy példa) Európában a legjelesebb alkotó és művének támogatója a kereszt(y)én egyház volt a középkor kezdetei óta. Azon szigorú művek tartalma minden társadalmi osztály és rend számára ismertek voltak, viszont ahogy az idő haladt, egymást váltották a stílusok. Az egyház pedig alkalmazkodott, de a mondanivalója, a Biblia állandó maradt. Az egyházi kultúra pozitív, „A” kultúráként működött. Volt benne kemény és – és szinte egzaktul – pontos pozitív cél: az ember és az Isten közötti párbeszéd. Pozitív példát – számosat – adott, például Jézus keresztre szögezésére és Jób szenvedéseire, Szent Pál leveleire és Szent Péter gigászi erejére stb. Sőt! Isteni parancsban rendelte el – a közösségben élő emberek javára szellemileg, lelkileg – a szeretetet. Még művészetileg is! De – hogy mégse felejtünk – közreadott elkerülendő, negatív példákat is Júdás árulásában és a kígyó hízelgésében. Mi több, ezt követően a Sátán is megjelent, de nem, mint számító és értelmes szellem, hanem mint a hiány, a semmi és az elmúlás, valamint a halál hírnöke. A cél tehát nem az önmutogatás volt, a virtus, mint korunk modern, illetve még jobban a posztmodern művészetében. A középkor rendi társadalom volt. *De rend – az volt benne. Akkor még a különböző nemzetek és szakmák, valamint a városi és falusi ember is egyenruhát hordott. Azonnal tudni lehetett, ki kicsoda és mit tud és érdemel.*

(Néhány mondat az alkotás finanszírozásáról és azok mellékhatásairól) Ám az alkotások nem csak gazdasági szempontból vizsgálhatók. Az a művész, tudós és filozófus stb., aki pénzhez jut fizetés formájában – szabad ember, aki lelkesen és egészségesen dolgozik. Még akkor is, ha ezt csak önmaga számára teszi. Azonban, ha rendelésre ír, fest, énekel, táncol és természettudományokban kísérletezik, akkor sem engedi, hogy a művészetébe és tudományába beleszóljon a laikus megrendelő. A megrendelő kijelölheti a témát és a stílusát az úgynevezett „árúnak”. Viszont, az alkotás és a kultúra általában soha sem volt – ma sem az – és nem is lesz piaci áru. Kivéve egy esetet, amikor a mű igazi áruvá csak akkor válik, ha az alkotó már halott. De vajon, miért? Nos, azért, mert sem a kultúra, sem semmiféle műve – nem mérhető pénzben. Ugye milyen buta kérdés lenne, ha valaki megkérdezte volna, hogy hány forint vagy euró járna fizetésül Gróf Széchenyi Istvánnak a műveiért. Ma a civilizációt azért kedvelik, mert az valóban digitális, megszámlálható és így pénzben is mérhető.

Miért hibás egy másik módszer, jelesül a pályázati rendszer? Egy pályázatban versengenek a pályázók egymással, hogy ki éri el korábban azt az eredményt, amit előre beígértek a tisztelt kuratóriumnak, vagy amit ugyanez a kuratórium előzőleg megkövetelt. Erre mondta Szent-Györgyi Albert, hogy aki előre tudja, mit fog felfedezni, az nem kutató, hanem bolond (Szent-Györgyi 1983). *Tehát a pályázat nem a művek születésére, hanem az elkészült művek forgalmazására létrejött kultúra-gazdaságtani megoldás. Se Dante, se Machiavelli, se Thomas Mann, se Charlie Chaplin, se József Attila, se Mezei Árpád, se Juhász Gyula, se Csontváry Kosztka Tivadar stb. nem dolgozott megrendelésre. Ez a nagyszerű, széles művészeti és művészetelméleti kör szabadon alkotott.*

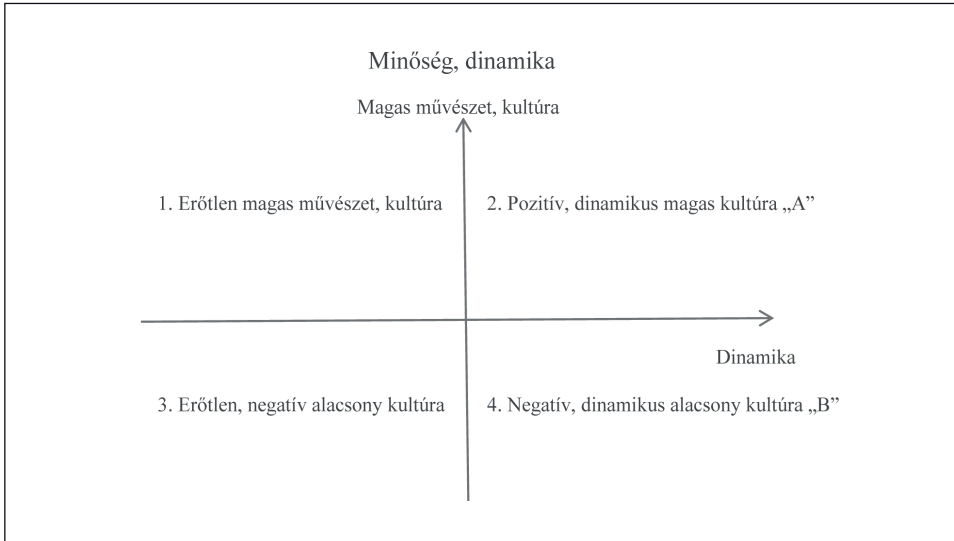
Mecénásaik sem voltak. Dante hajlott, idős korában szegény koldus volt. Machiavelli földbirtokosként dolgoztatott. Thomas Mannt a kiadók finanszírozták. Charlie Chaplin színművészként dolgozott. József Attila a verseit eladta. Mezei Árpád nyugdíjat kapott. Juhász Gyula vidéki tanárként volt alkalmazva. *A jövedelmük – nem a művészetből – hanem a szakmájukból származtak.* Kivéve Thomas Mannt és József Attilát. De Ady párizsi évei után Magyarországon már csak rendelésre – szigorú szerződésre – írta a verseit. Minden héten három verset kellett írnia. Ezért az írás alatt – szenvedett. *Kultúra-gazdasági szempontból azt lehet mondani, hogy a fentiek többsége maga finanszírozta alkotó munkáját. Például Juhász Gyula egyszerre volt költő és tanár (szimultán önffinanszírozás). Ezzel szemben Csontváry 40 éves koráig gyűjtötte patikusként a jövedő festményeire szánt összegeket (szukcesszív önffinanszírozás). Sőt, még tovább is mehetünk a kérdés felvázolására. Lám az ábrák egymás alatt:*

1. Finanszírozás

E fajták, illetve típusok egy részére hoztunk példákat. A külső állami finanszírozást már ismerjük a szocialista időkből. Legalábbis Magyarországon, ahol a Kádár-rendszerben főleg a múlt idők klasszikusait adták a színházakban, operában és a hangversenytermekben. A magánfinanszírozás egy alapvető példája Maecenas, a gazdag római lovag így támogatta Horatiust és Vergiliust. A prefinanszírozás általános meghatározása mindazon jeles alkotónak, aki előlegként megkapja a pénzügyi támogatást. Mint például Honoré de Balzac, aki hatalmas mennyiségű pénzt kapott kölcsön, amit egy élet munkájával térített meg és visszaadta a kölcsönbe kapott összeget. Az aktuális finanszírozás az a pénz, amelyet az író azonnal megkap, mihelyt leírta vagy létrehozta annak a műnek egyes lapjait. Mint például Rejtő Jenő, aki a kávéházból beküldte a kiadóba azt a néhány leírt oldalt, és cserébe kapott annyi pénzt, amellyel a napi kávéját meg tudta rendelni és ki tudta fizetni a kávéházban. A posztfinanszírozás az a pénz, amelyet az alkotónak a teljes mű elkészülte és piacra dobása után utalnak ki, mint például József Attilának. A többi példát lásd fenn.

2. Minőség, dinamika

A fenti ábra – mint olvasható – egy szellemi vagy logikai keret. Nyilvánvaló, hogy e rövid terjedelmű dolgozatban hosszas statisztika nem mutatható be, de legalábbis példákat szükséges mondani, illetve – ebben az esetben – határozottan és világosan leírni. Tehát az 1. eset korunkra jellemző, amelynek a kultúrája nem képes ellenállni a „B” kultúra támadásának, habár a művelői azt ismerik és el is tudnák söpörni. Ezzel szemben a 2. eset – itt kimondható – például a kereszt(y)én kultúra, amely mint magas kultúra fejezi ki és hirdeti ellenszenvét a giccs ellen – nap, mint nap – nyilvánosan a diplomokban. A 3. eset talán a legrosszabb mind a négy között, amely szinte minden szempontból elfogadhatatlan, például a posztmodern művek tartalmatlansága és formai arroganciája. A 4. eset viszont egy támadó törekvés arra, hogy ellenünkre törjön és elpusztítson bennünket. Ezzel a kultúrával nem lehet kiegyezni, mert nem tárgyal velünk, de dolgozik – Tesla elmélete nyomán – árvizekkel, vulkanikus kitörésekkel, erdőtüzekkel – illetve számos bűnözéssel és háborúval – és sok más hasonló eszközzel, hogy az emberiség létszámát először csökkentse, majd végül eltörölje a föld színéről. Csak egy-két milliárd embernek hagyja meg az életét. Hogy kinek? Annak, aki támogatja őket és dolgozik velük. Aki ezekkel a folyamatokkal jobban és alaposan meg akar ismerkedni, az olvassa el Drábik János és Bogár László műveit. Ha pedig előadásokat szeretne meghallgatni, keresse ki az interneten – a fentiekén túl – Tökéczki Lászlót és Papp Lajost.

(Európa újjarmatosítása) Az egykor szorgalmas, tudós és tanult Európa, a mi XXI. századi – főleg nyugati – embereink nem gyakorolják és nem is szeretik a munkát. Ehelyett behívják a tanulatlan közép-ázsiai és afrikai bevándorlókat. Európa hovatovább tele lesz velük, miközben az említett régiók kiürülnek. Azaz nem lehet senkivel sem védeni az olajkutakat és a gyári származékait. Ezeket elfoglalja és őrzi, no meg fölhasználja Nyugat-Európa és az Egyesült Államok. A Római Klub tévedett. A föld alatt még rengeteg az olaj, a szén, az arany és az ezüst. Finanszírozhatják velük a megújítható – illetve magától megújuló – energia-források kutatását. *Csak a legfőbb, leghatalmasabb energiát – az emberit – nem hogy nem kutatják, de nem is ér-*

dekli a pénzembereket. Ezért a legyőzhetetlen emberi erő destruktív, romboló és gyilkos erővé válik. A statisztika már régen bebizonyította, hogy minél civilizáltabb egy ország, annál több benne a bűnöző, az összeesküvő, az öngyilkos és a beteg. Ugyanakkor, a rendőrség és a katonaság létezésének és működésének ellensége a negatív – toleráns – liberális, aki mindent kítúr, még a társadalom felbomlását is. Például 2015 és 2016-ban – az eredetileg, de még a jelenben is – magas kultúrájú Lettországban 13 iskolát zártak be, mert nem volt elég tanuló (Szurkova 2016). Nota bene, a gyorsan fejlődő és épülő fiatal Lettország közel 3 milliós népességéből a rendszerváltás után csak közel 2 millió ember maradt dolgozni otthon. A többi 1 millió kivándorolt az Európai Unió más tagállamaiba és a Csendes-óceánon túlra, az USA-ba és Kanadába. S Ausztráliába.

(Tanügy) Így, a tanügy szintén hanyatlík. Számos európai uniós tagállamban kora reggeltől késő estig tanulnak a gyerekek és a pedagógusok tanítanak, dolgozatokat javítanak és – a sűrűn adódó lyukasórákon – bevásárolnak. A magyar reformok valóban működnek – 22 tanórán adják meg a heti munkavégzés bruttó idejét. De mit tesznek ezzel az iskolák? Megtehetnék, hogy minden egyes munkanapon csak 4,4, kereken 5 órát tanítsanak. A többi – a gyerek és a pedagógus számára – szabadidő, dolgozatok leosztályozása és a lecke megtanulása. Azonban, a tantestület elfogadja az igazgatóság határozatait, miszerint naponta mégis 8-9 órát töltsenek a pedagógusok és a gyerekek az iskolában. Ugyanis ismét csak naponta legalább 3 lyukas órát tettek és tesznek a tanrendbe. A munka ergonómiai görbéje a legnagyobb munkaerőt és frissességet reggel 9-11 órák közé teszi. Ami előbb van – az a bemelegítés – ami pedig utána jelentkezik, az a fáradtság növekedése és a munkaképesség hanyatlása. Ezek miatt a gyerekek hazamennek, esznek és lefeksznek, majd újra tanulni kezdenek és tanulnak éjjel 1 vagy 2 óráig. A tanári pálya elvesztette szuverenitását, veszélybe került az anyaság és az apaság. A veszély ebben az időrendben az, hogy elromlik a bennünk ketyegő biológiai óra, az egészség. Mindenki – vagy legalábbis a többség – jól tudja, hogy a legnagyobb és leginkább elterjedt tanári betegség – a belső kiégés. Tehát pihenni és olvasni, zenét hallgatni és aktívan mozogni kell abban a csekély szabadidőben. Egy szóval a parancs – feltöltődni! Mert ha ez nem következik be, akkor jó a kiégés, a betegség és a legrosszabb esetben – a halál. Ez nem ijesztgetés, hanem tény.

(A munka gyilkosai) A munkát gyilkolja – végeredményben – az egész deista szemléletű társadalom. E szemlélet a világot egy hatalmas gépezetnek tekinti. Amely tökéletes. Ahogy Madách Imre írta, illetve az Úr szájába tette: „Be van fejezve a nagy mű, igen, / A gép forog, az alkotó pihen. / Évmilliókig eljár tengelyén, / Míg egy kerékfogát újítani kell.” (Madách 1923). Meg kell jegyeznünk, hogy amióta ez a „gép” létezik, a javításával, alkatrészeinek a cseréivel fáradozunk. Kiemelten kell szólni a műszaki értelmiségről, amely nem korlátozza a gépesítés növekedését és annak a mellékhatásait morális érvekkel. Terveznek atombombákat, atomreaktorokat és más, számos káros terméket is. A gép először segít, azután egyre több munkát vesz el az embertől, aki ezáltal fölöslegessé válik. Felelős továbbá az a munkásság és az a parasztság, amely vonzódik a motorokhoz, akik jobban szeretik a gép működését látni, és hallani iszonyú bűgását. (Önmagukat pedig heverve.) Felelősek azok a bölcsesek is, akik homályos elméleteikkel nem elég hatásosan lépnek föl a gépesítés katasztrofális iránya és grandiózus mértéke ellen. És nem az emberi munka mellett. Felelősek – ismét azok – az orvosok, akik tisztában vannak azzal, hogy nem a henyélés, hanem a fizikai – gyakran a nehéz fizikai – munka és mozgás az egészséges. És miért nem szólnak föl hatásosabban az egészség mellett? Felelősek – megint csak – azok a szülők, akik féltik a gyermekeiket az élet megpróbáltatásaitól. Felelősek azok az alkotó tudósok és ama művészek, mert ezeket a műfajokat emberhiányos és embertelen módon művelik. Felelősek továbbá azok az írók és azok a filozófusok, akik nem emelik fel a szavukat

az ember és az emberiség újjászületéséért. *Felelősek ama politikusok és a közgazdászok, mivel több pénzt szánnak a tárgyak termelésére és jóval kevesebb pénzt az egészségügyre, valamint a köz- és felsőfokú oktatásra. Végül felelősek mindazok, akik látnak, de nem beszélnek, hanem elhallgatják a problémákat félelemből.*

(*A kiút vonzása*) Mivel a felelősség szinte egyetemes Magyarországon és feltétezetően az Európai Unióban is, tehát neki kell látni az építő munkának. Vezessen az út fölfelé, ahol a Jóisten lebeg – illetve a pogány istenek – tanyáznak. *Kézbe kell venni és irányítani, szabályozni a történelmi folyamatokat. Ami belőle jó, menjen tovább föl és előre. Ami viszont rossz, azt először fékezni kell, majd határozottan le kell állítani.* Mert, ahogy Shakespeare írta a „Romeo és Júliájában”: „Két ellenséges király táboroz Emberben, fűben: a Jó és a Rossz. És hol a Rossz erősebb haddal áll, Az élet hervad – tort ül a Halál.” Az általános liberalizmus egy afféle minden jó, ami új nevében az emberi alkotó szellemet kiengedte Pandora szelencéjéből, ahonnan számos jó, de még sokkal több kár jött elő. Szűrőt kellene rá helyezni, amely radikális – és nem összemérésében – szétválasztja a nemeszt a nemtelentől, a jót a rossztól, a terméketlent a termékenytől, a magasrendűt a kicsinyestől, és – ebben a szellemben – haladni tovább. A történelem régen adott már annyi tény, amely igen jól fölhasználható a kultúra higiéniájának szemszögéből. Például: Mohács rossz, de a magyar nemességtől – egy jó ideig – megszabadult falusi önkormányzatok és kereszt/yén vallások jók. A Don-kanyarban elpusztult 2. magyar hadsereg sorsa tragikus, de a tanulságai jók (nem kell idegen hatalmak – ebben az esetben – a német nemzeti szocialisták mellé állni). Az 1848-as felkelés jó, de a világsi fegyverletétel rossz (de annyiban mégis jó, hogy Görgey tábornok ezzel a tetteivel megmentette 40 000 katonája életét). 1956 jó, de az utána következő ítélkezések rosszak voltak. Tehát már ez a kis felsorolás is jelzi, hogy – feltételekkel ugyan – de különbségeket lehet tenni a jó és a rossz között. És mindig morálisan a jót, az esztétikus nemeset, a büszke emelkedettséget, a gazdasági hasznosságot kell követni. És általában mindig a pozitív példákkal kell élni. És ami negatív, azt ugyan tudni lehet és kell is, de alkalmazni veszélyes és lehangoló. Végeredményben gyilkos és halált okozó. Írtam mindezt abban a reményben, miszerint élni fogunk és nem pusztul el a mi kultúránk és vele mi, magyarok és európaiak északon, délen, valamint keleten és nyugaton.

(*Appendix*) A kedves olvasó biztosan rájött, hogy e sorok írója nemzeti, konzervatív és mértékkel liberális. Számunkra az előre hátrafele van. Kifelé a zsákutcából, utána pedig egy más – alkalmasabb – irányt venni. De mivel a mérnökök és az informatikusok állandóan dolgoznak, az embernek nem jut fizikai munka. És amilyen gyorsan halad a gépesítés, olyan sebességgel válik fölöslegessé az ember. A végén nem lesz sem munka, sem ember, sem fogyasztás. A szélsőséges liberálisok fölszámolták a honvédséget, a határőrséget és a nemzetek közötti határokat. A zöld határ = nem határ. Összekeverednek az emberek, megszűnik a nemzeti kultúra. Az erős férfiak és a nők, valamint a gyerekek, hogy mozogjanak: sportolnak. Ez tehát egy olyan pótcselekvés, amely a munka és a harc helyett van. A sport addig jó, amíg amatőrök végzik. A profi sportoló kísérleti nyúl, amelyen kikísérletezik, hogy mennyit bír a futó, ökölvívó, kézilabdás és a többi. Mivel az eredményekkel versenyeznek, egyre újabb és újabb módszerekhez folyamodnak az edzők. Esetenként – majd rendszerint, végül mindig – egyéb és erősebb energiatablettákhoz fordulnak. És aki még nagyobb csúcsot akar futni, ökölvívó társát gyorsabban kiütni stb., újabb és veszélyesebb drogokat vesz be a meccs előtt. És így tovább, végül jön a halál.

Ezt is megjósolta Madách Imre – de sajnálatos módon az ördög szájába tette – *ami viszont mégis igaz a teremtsről, aminek köszönhetően az európai kultúra az Úr mintájára hallgató alkotó ember és szellem, csakhog*: „Az ember ezt, ha egykor ellesi, / Vegykonyhájában szintén megteszi. Te nagy konyhádba helyezéd embered / S elnézed néki, hogy kontárkodik, / Kotyvaszt

s magát istennek képzei. / De hogyha elfecsérli s rontja majd / A főzted, akkor gyűlsz késő haragra, / Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől?” (Madách, *ibid.*). Tehát ezt a tendenciát már nem lehet tovább folytatni, hanem idővel meg kell fordítani és visszamenni a termékeny alkotó múltba. Amikor még volt termelő munka és munkás meg paraszt, igazi értelmiségi. Létezett és fejlődött a magyar honvédség és egy jól kiképzett határőrség, valamint szigorú rendőrség. A sport akkor főleg népsportként létezett, de a legjobbak elszegődtek és fizetett professzionális sportolók lettek. Ezek eredményei nyomán Magyarország sportnagyhatalom lett és most is az. De mielőtt bezárnánk a jelen dolgozatot, teszünk még egy lépést – vagy egy kartont – önként vállalt mozaikszerű gondolatmenetünkön. A közlekedésről – egy szóval – az ország vérkeringéséről lesz néhány mondatunk.

(*Záró kitekintés a privát és a tömegközlekedésre*) Nagy innováció volt a gépkocsi, az autó. Lehetett és lehet menni vele akárhová: külföldre, belföldre szabadon. De ahogy fejlődtek a gépkocsiparkok, megvalósult a tömeggyártás, úgy szaporodtak mennyiségileg az autók. Minőségük is jobb lett. De a mennyiség okán – hovatovább – már elzárják az utakat, dugók jelentek meg. Ma már az autópályán is – számos esetben – csak araszolva tudunk vezetni. Nemsokára az utak teljesen bedugulnak. Leáll és csödbe megy a privát közlekedés. Ma nem az az úr, aki autót vezet. És a közlekedés veszélyes üzem. A villamosokon és a vasutakon viszont pihenni, beszélgetni, olvasni és az elfutó tájakat figyelni vagy egymást fölismerni lehet, anélkül, hogy szorongva tartanánk kézben a volánt. Igaz, hogy a 3-as metró zajos és dübörög. Viszont nagyon gyors, például a budapesti Határ úttól a Kálvin térig 15-20 percet utazunk. A villamosok néhány percenként járnak. Például a pestszentlőrinci Béke tértől a Határ útig – végállomástól végállomásig – a menetidő 24 perc, jóval kevesebb, mint a reggeli csúcsforgalomban gépjárművel. Eklatáns példája ez annak, hogy nem minden innováció kívánatos. A gépkocsizás költséges időlopás. A kötött pályás közlekedés nyugalom, tanulás, figyelés – azaz: szellemi ébredezés. Amire nagy szükség van, mivel a problémáink számosak, aki pedig gondolkodik, az meg is találja ezek megoldásait. „Isten, áldd meg a magyart jó kedvvel, bőséggel”. Ámen.

HIVATKOZÁSOK

- Halász Gábor (magyar kiadás 1979) In: Huizinga, J. *A középkor alkonya* (The Waning of the Middle Ages 1937). Európa Könyvkiadó, Budapest. Klaniczay Gábor: Utószó, 369–370.
- József Attila (1955-ös kiadás) A város peremén című költeményének kezdő sora. In: *József Attila összes versei*. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Kassák Lajos (1983) *Egy ember élete*. I. és II. kötet. Magvető Kiadó, Budapest.
- Koncz Katalin (2016) személyes szóbeli közlés.
- Madách Imre (1923-as kiadás) *Az ember tragédiája. Drámai költemény*. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat kiadása, Budapest.
- Passuth László (1965) *Ravennában temették Rómát*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- Szabó Erik (2015) Személyes közlés, amely – bár jóindulatú – de mégis veszélyes tan.
- Szent-Györgyi Albert (1983) *Válogatott tanulmányok*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Szurkova, I. (2016) személyes szóbeli közlés.
- Tillai Ernő (1969) Szóbeli közlés az akkoriban már megjelenő panelházakról, amelyek az embert és a családot raktározó épületek.
- Toynbee, Arnold (1928) *The Conduct of British Empire Foreign Relations since the Peace Settlement*. Oxford University Press. Great-Britain, Oxford.